

CUPRINS

Introducere	1
Capitolul I. Principiul celerității	4
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i>	4
<i>Secțiunea a 2-a. Principiul celerității în dreptul procesual penal român</i>	7
Capitolul al II-lea. Dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil	15
<i>Secțiunea 1. Considerații privind dreptul la un proces echitabil</i>	15
<i>Secțiunea a 2-a. Reglementările internaționale ale termenului rezonabil</i>	20
<i>Secțiunea a 3-a. Scopul garanției termenului rezonabil</i>	22
<i>Secțiunea a 4-a. Natura juridică a termenului rezonabil</i>	23
<i>Secțiunea a 5-a. Aprecierea caracterului „rezonabil” al termenului de soluționare a cauzei în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului</i>	25
§1. Considerații generale	25
§2. Criteriile pentru aprecierea caracterului „rezonabil” al termenului de soluționare a cauzei în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	32
2.1. Conduita părților	34
2.2. Miza litigiului pentru persoana care reclamă încălcarea termenului rezonabil	42
2.3. Complexitatea cauzei	45
2.4. Conduita organelor judiciare	47
§3. Jurisprudența europeană în cauzele împotriva României. Particularități în aplicarea criteriului conduitei organelor judiciare	60
<i>Secțiunea a 6-a. Calculul termenului rezonabil de soluționare a cauzelor</i>	70
§1. <i>Dies a quo</i> – începutul perioadei relevante în calcularea termenului rezonabil	70
1.1. Noțiunea de „faptă penală”	70

1.2. Formularea „acuzației în materie penală” în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	81
1.3. Formularea „acuzației în materie penală” în dreptul român	84
§2. <i>Dies ad quem</i> – sfârșitul perioadei relevante în calcularea termenului rezonabil	97
Capitolul al III-lea. Remediile pentru încălcarea termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale	104
<i>Secțiunea 1. Considerații generale</i>	104
<i>Secțiunea a 2-a. Analiza remediilor care intervin în cazul încălcării termenului rezonabil</i>	106
<i>Secțiunea a 3-a. Modele ale remediilor compensatorii și acceleratorii în dreptul comparat</i>	119
§1. Italia	120
§2. Grecia	122
§3. Germania	123
§4. Franța	125
<i>Secțiunea a 4-a. Alte remedii pentru încălcarea termenului rezonabil</i>	126
§1. Nulitatea hotărârii pronunțate în primă instanță	127
§2. Încetarea procesului penal	127
<i>Secțiunea a 5-a. Remedii pentru încălcarea termenului rezonabil în România</i>	129
§1. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia remediilor în cauzele împotriva României	129
1.1. Cauza <i>Vlad și alții c. României</i>	129
1.2. Cauza <i>Brudan c. României</i>	132
1.3. Cauza <i>Negrea și alții c. României</i>	135
§2. Remediile compensatorii în dreptul român	136
§3. Remediile acceleratorii în dreptul român	141
3.1. Considerații generale	141
3.2. Contestația privind durata procesului penal	143
3.2.1. Limitări în exercitarea contestației, apte a diminua caracterul său de „recurs efectiv”	144

3.2.2. Procedura contestației privind durata procesului penal _____	146
3.2.2.1. Titularii contestației _____	146
3.2.2.2. Termenul contestației și retragerea cererii _____	147
3.2.2.3. Procedura de soluționare a contestației _____	150
3.2.2.4. Măsurile ce pot fi luate în urma admiterii contestației _____	152
Capitolul al IV-lea. Instituții în legătură cu termenul rezonabil _____	155
<i>Secțiunea 1. Efectele principiului oportunității asupra cadrului legislativ european _____</i>	<i>156</i>
§1. Considerații generale _____	156
§2. Reformele procesului penal în Europa în legătură cu aplicarea principiului oportunității _____	157
§3. Recomandările Consiliului Europei privind simplificarea justiției penale _____	165
§4. Proceduri alternative procesului penal _____	177
4.1. Procedurile de renunțare la efectuarea urmăririi penale _____	177
4.2. Procedurile de mediere _____	179
§5. Proceduri care au ca efect neparcurgerea unor etape sau stadii în faza urmăririi penale ori a judecății _____	180
5.1. Ordonanțele penale _____	180
5.2. Procedurile de recunoaștere a vinovăției _____	182
5.2.1. Procedura de <i>guilty plea</i> din dreptul Statelor Unite ale Americii _____	183
5.2.2. Adoptarea procedurilor de <i>guilty plea</i> în sistemele de drept continental _____	186
5.2.3. Particularitățile procedurilor de <i>guilty plea</i> în sistemele de drept continental _____	188
5.2.4. Efectele procedurilor de recunoaștere a vinovăției asupra termenului de soluționare a cauzei _____	192
§6. Proceduri simplificate sau abreviate _____	194
6.1. Proceduri abreviate care nu presupun recunoașterea vinovăției _____	194

6.2. Proceduri abreviate care presupun recunoașterea vinovăției	197
§7. Reforma procesului penal român	199
<i>Secțiunea a 2-a. Renunțarea la urmărirea penală</i>	201
§1. Considerații introductive	201
§2. Precedente legislative	202
§3. Renunțarea la urmărirea penală ca formă de renunțare la exercitarea acțiunii penale	209
§4. Procedura renunțării la urmărirea penală	211
4.1. Competență	211
4.2. Condiții	211
4.3. Procedură	213
4.4. Verificarea legalității și temeiniciei ordonanței	214
§5. Efectele renunțării la urmărirea penală asupra termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale	216
<i>Secțiunea a 3-a. Aspecte generale privind recunoașterea vinovăției în dreptul procesual penal român</i>	218
<i>Secțiunea a 4-a. Acordul de recunoaștere a vinovăției</i>	222
§1. Considerații generale	222
§2. Titularii acordului de recunoaștere a vinovăției	225
§3. Obiectul acordului de recunoaștere a vinovăției	227
§4. Condițiile încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției	229
§5. Conținutul acordului de recunoaștere a vinovăției	230
§6. Controlul jurisdicțional asupra acordului de recunoaștere a vinovăției	232
6.1. Procedura în fața instanței de judecată	232
6.2. Standardul european în materia controlului jurisdicțional al acordului	233
6.3. Noțiunea de „pedeapsă nejustificat de blândă”	236
6.4. Retragera ulterioară a consimțământului pentru încheierea acordului	240
§7. Efectele încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției asupra termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale	242
<i>Secțiunea a 5-a. Judecata în cazul recunoașterii învinuirii</i>	244
§1. Considerații generale	244
§2. Procedura judecătii în cazul recunoașterii învinuirii	246

§3. Efectele procedurii judecătii în cazul recunoașterii învinuirii asupra termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale	248
<i>Secțiunea a 6-a. Verificarea legalității actelor de procedură</i>	248
<i>Secțiunea a 7-a. Camera preliminară</i>	256
§1. Precedente legislative	256
§2. Procedura camerei preliminare	264
2.1. Obiectul procedurii de cameră preliminară	264
2.2. Reglementarea inițială a procedurii de cameră preliminară	267
2.3. Procedura de cameră preliminară după modificările aduse prin Legea nr. 75/2016	269
2.3.1. Măsurile premergătoare	269
2.3.2. Soluționarea cererilor și excepțiilor	270
2.3.3. Soluțiile pe care le poate pronunța judecătorul de cameră preliminară	271
2.3.4. Contestația	273
§3. Critici ale procedurii de cameră preliminară din perspectiva termenului rezonabil	273
3.1. Considerații generale	273
3.2. Durata procedurii de cameră preliminară	274
3.3. Schimbarea încadrării juridice în cadrul procedurii de cameră preliminară	275
3.4. Efectuarea cercetării judecătorești în procedura de cameră preliminară	278
§4. Efectele procedurii camerei preliminare asupra reducerii duratei de soluționare a cauzei	279
<i>Secțiunea a 8-a. Regimul căilor de atac în procesul penal</i>	283
§1. Considerații generale	283
§2. Căile ordinare de atac	284
§3. Căile extraordinare de atac	287
§4. Efectele modificării regimului juridic al căilor de atac asupra termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale	293
Concluzii	296
Bibliografie	303

CAPITOLUL AL II-LEA.

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL ȘI LA SOLUȚIONAREA CAUZEI ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL

Secțiunea 1. Considerații privind dreptul la un proces echitabil

9. Dreptul la un proces echitabil ocupă un loc reprezentativ în sistemul reglementat prin Convenția europeană, având în vedere, pe de o parte, importanța sa, iar, pe de altă parte, volumul de cauze înregistrat pe rolul Curții de la Strasbourg ce au ca obiect analiza interpretării și aplicării acestui drept. Procesul echitabil, atât în materie civilă, cât și în materie penală, este elementul central al statului de drept, așa cum statele contractante evocă în Preambulul Convenției^[1].

În Convenția europeană, dreptul la un proces echitabil este reglementat în cuprinsul art. 6. În timp ce parag. 2 și 3 ale acestui articol conțin dispoziții speciale, ce reprezintă standardul minim de protecție ce trebuie asigurat persoanelor acuzate de săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală, parag. 1 reglementează drepturi aplicabile atât procedurilor civile, cât și celor penale^[2].

Potrivit textului Convenției, art. 6 prevede următoarele:

„Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în

[1] D.J. HARRIS, M. O'BOYLE, E.P. BATES, C.M. BUCKLEY (HARRIS, O'BOYLE & WARBRICK), *Law of the European Convention on Human Rights*, 3rd ed., Oxford University Press, 2014, p. 370-371.

[2] B. RAINEY, E. WICKS, C. OVEY (JACOBS, WHITE & OVEY), *The European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2014, p. 247.

sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, mai ales, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

d) să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere^[1].

Potrivit statisticilor publicate de Curtea Europeană, încălcările art. 6 privind dreptul la un proces echitabil sunt cel mai des invocat temei al cererilor adresate acestui for. În privința hotărârilor, din totalul de 23.406 hotărâri pronunțate în intervalul 1959-2020, în 5.276 de hotărâri s-a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil și în 5.950 de hotărâri s-a constatat încălcarea duratei rezonabile a proceselor civile și penale^[2].

10. Deși drepturile prevăzute de art. 6 din Convenție au rolul de a configura cadrul în care se va desfășura procesul echitabil, dispozițiile

[1] https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (consultat la 11 mai 2021).

[2] https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf (consultat la 11 mai 2021).

sale **nu oferă o definiție a noțiunii de „proces echitabil”**. În aceste condiții, doctrina a căutat ca, pornind de la drepturile specifice prevăzute în art. 6, să definească această noțiune.

Într-o **primă opinie**^[1], s-a reținut că „procesul echitabil este un proces echilibrat între toate părțile, având în echitate un ideal al justiției, posibil de realizat prin respectarea unor garanții”^[2]. În elaborarea acestei definiții, autorii au pornit de la analiza termenului „echitate”, cu ajutorul căruia redactorii Convenției au încercat să asigure echilibrul între participanții la proces. În finalul analizei, autorii arată că asigurarea echilibrului între stat, care exercită funcția acuzării prin organele judiciare competente, și inculpat, care exercită funcția apărării, se poate realiza doar prin asigurarea unui set de „garanții fundamentale ale unei bune justiții”, printre care „dreptul de acces la un tribunal independent, imparțial și prevăzut de lege”, „caracterul public al dezbatărilor” sau „dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil”.

Potrivit unei **alte opinii**, „procesul echitabil este un principiu fundamental, de ordine publică, un principiu protector al drepturilor apărării, care implică legalitatea procedurii”^[3]. Observăm astfel că cea de-a doua definiție tratează procesul echitabil atât ca pe o activitate reglementată de lege, cât și ca pe un drept fundamental al apărării. Astfel, procesul echitabil este văzut ca fiind un drept fundamental, ce totalizează garanțiile apte a asigura legalitatea procedurii, pentru ca activitatea organelor judiciare să fie efectuată pentru realizarea scopului prevăzut de lege, însă numai cu respectarea echității și a dreptului la apărare al persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni.

Curtea Europeană, în jurisprudența sa, nu a evocat o definiție a noțiunii de proces echitabil. Hotărârile pronunțate în această materie au analizat „echitatea procedurii” ori „caracterul echitabil al procesului” în raport de respectarea garanțiilor prevăzute în Convenție. Analiza Curții s-a realizat în două etape, prima verificând posibila încălcare a unui drept convențional și natura încălcării, iar cea de-a doua etapă verificând dacă respectiva încălcare a adus atingere dreptului la

[1] C.F. COSTAȘ, *Dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 22.

[2] S. GUINCHARD (COORD.), *Droit commun et droit comparé du procès équitable*, 5e éd., Dalloz, Paris, 2009, p. 464-467.

[3] F. KUTY, *Justice pénale et procès équitable*, tome 1, Larcier, Bruxelles, 2006, p. 261-268.

apărare într-o măsură suficientă pentru a atinge echitatea procedurii în ansamblul său^[1].

Nici Curtea Constituțională a României nu a reținut o definiție a noțiunii de proces echitabil. Cauzele având ca obiect posibilele încălcări ale art. 21 alin. (3) din Constituție au fost analizate în raport de respectarea garanțiilor ce asigură echitatea procedurii, reținându-se în acest sens că „examinarea echitabilă a cauzei necesită asigurarea respectării unor principii fundamentale, precum contradictorialitatea și dreptul la apărare”^[2].

Analizând opiniile din doctrină și din jurisprudență prezentate mai sus, apreciem că **noțiunea de „proces echitabil” nu denumește o activitate procesuală distinctă** de cele reglementate de legiuitor în materie civilă sau penală. „Procesul echitabil” este un proces civil sau penal, desfășurat în condițiile legii, cu respectarea tuturor „garanțiilor fundamentale ale unei bune justiții”, astfel încât să fie asigurat echilibrul între titularii acțiunilor judiciare și persoanele împotriva cărora acestea se exercită.

Pentru a se asigura caracterul echitabil al fiecărui proces penal, trebuie ca organele judiciare să recunoască și să asigure acuzatului exercitarea tuturor garanțiilor prevăzute de lege, de Constituție și de actele normative internaționale în materia protecției drepturilor omului. **Ansamblul acestor garanții**, care asigură echitatea procedurii, **for-**

^[1] Cauza *Gäfgen c. Germaniei*, Hotărârea Marii Camere din 1 iunie 2010, cererea nr. 22978/05, parag. 162-164. Totodată, în cauza *Rupa c. României* (nr. 1), Hotărârea din 16 decembrie 2008, cererea nr. 58478/00, parag. 222-223, Curtea a reținut: „222. (...) Modalitățile de aplicare a art. 6 parag. 1 și parag. 3 lit. c) din Convenție în timpul urmăririi penale depind de particularitățile procedurii și de circumstanțele cauzei. Pentru a se asigura că rezultatul urmărit de art. 6 din Convenție – dreptul la un proces echitabil – a fost atins, trebuie văzut în fiecare caz dacă, în lumina procedurii în ansamblul său, restricția l-a privat pe acuzat de un proces echitabil.

223. În ceea ce privește admisibilitatea probelor, Curtea reamintește că această chestiune intră în primul rând sub incidența regulilor dreptului intern și că, în principiu, instanțelor naționale le revine sarcina de a aprecia elementele de probă administrate de acestea. Sarcina stabilită în competența Curții prin Convenție constă în special în a cerceta dacă procedura privită în ansamblul său a îmbrăcat un caracter echitabil”.

^[2] Decizia nr. 231 din 16 decembrie 1999 (M. Of. nr. 131 din 28 martie 2000).

mează dreptul la un proces echitabil, ca principiu fundamental și element central al statului de drept.

Așa cum s-a reținut în jurisprudența Curții Europene, dreptul la un proces echitabil reunește setul de garanții expres prevăzute în cuprinsul art. 6 din Convenție, fără a se limita în mod explicit la acest text normativ. În jurisprudența sa, Curtea a reținut și **o serie de garanții implicite** care, „deși nu sunt expres prevăzute în art. 6 din Convenție, reprezintă standarde internaționale general recunoscute, incluse în noțiunea de echitate a procedurii”^[1]. Dintre aceste garanții, amintim egalitatea armelor^[2], dreptul la tăcere sau dreptul de a nu se autoincrimina^[3]. De asemenea, garanții care asigură dreptul la un proces echitabil se regăsesc și în alte texte ale Convenției ori ale Protocoloanelor adiționale, respectiv art. 7 din Convenție privind legalitatea sancțiunilor de drept penal sau art. 2 și art. 4 din Protocolul nr. 7 privind dublul grad de jurisdicție în materie penală și *ne bis in idem*. Suplimentar acestor norme, Curtea a arătat că și dispozițiile art. 13 din Convenție^[4] privind dreptul la un remediu efectiv pot fi de natură a impune recunoașterea unor garanții în scopul încetării încălcării unor drepturi fundamentale încă din cursul procesului penal.

11. De asemenea, legat de domeniul de aplicare al dreptului la un proces echitabil, trebuie amintit că procesul echitabil configurat prin normele Convenției nu va cuprinde toate activitățile procesuale ce se regăsesc în procesul penal român, fiind posibil ca unele dintre acestea să nu cadă sub incidența vreunei garanții convenționale, iar altele să facă obiectul unor alte drepturi fundamentale prevăzute în Convenție. În secțiunile următoare vom arăta că garanțiile dreptului la un proces echitabil trebuie recunoscute și aplicate persoanelor care sunt acuzate de săvârșirea unor infracțiuni. În acest sens, este posibil ca activitățile procesuale desfășurate anterior formulării acuzației în

^[1] Cauza *Saunders c. Regatului Unit*, Hotărârea Marii Camere din 17 decembrie 1996, cererea nr. 19187/91, parag. 68.

^[2] Cauza *Neumeister c. Austriei*, Hotărârea din 27 iunie 1968, cererea nr. 1936/63.

^[3] Cauza *Saunders c. Regatului Unit*, precitată.

^[4] „Dreptul la un remediu efectiv. Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale”.

materie penală să nu cadă sub incidența garanțiilor privind dreptul la un proces echitabil, dacă nu sunt utilizate în proces după formularea acuzației, pentru pronunțarea unei soluții în cauză. Tot astfel, instituțiile procesuale în materia măsurilor preventive sau a măsurilor asigurătorii vor cădea sub incidența drepturilor prevăzute de Convenție în art. 5 privind dreptul la libertate și siguranță ori a art. 1 din Protocolul nr. 1 privind protecția dreptului de proprietate privată.

Secțiunea a 2-a. Reglementările internaționale ale termenului rezonabil

12. Termenul rezonabil de soluționare a cauzelor este una dintre garanțiile fundamentale ale dreptului la un proces echitabil. Pentru acest motiv, are o reglementare expresă în Convenția europeană și în multiple acte internaționale în materia protecției drepturilor omului.

Potrivit art. 6 parag. 1 din **Convenția europeană a drepturilor omului**, „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale (...)” (s.n.).

În art. 14 parag. 3 lit. c) din **Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**^[1], s-a prevăzut că „Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții: (...) c) să fie judecată fără o întârziere excesivă” (s.n.).

De asemenea, potrivit art. 8 parag. 1 din **Convenția americană a drepturilor omului**^[2], „Orice persoană are dreptul la audierea cauzei sale cu garanțiile corespunzătoare, într-un termen rezonabil” (s.n.).

În art. 47 parag. 2 din **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**^[3], se prevede că „Orice persoană are dreptul la un proces

^[1] <http://www.hotarariCEDO.ro/files/files/PACTUL%20INTERNATIONAL%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20CIVILE%20SI%20POLITICE.pdf> (consultat la 7 iulie 2018).

^[2] Semnat cu ocazia Conferinței interamericane specializate privind drepturile omului, desfășurată la San Jose, Costa Rica, la 22 noiembrie 1969. A intrat în vigoare la 18 iulie 1978. Traducere N. PAVEL, *De la procesul echitabil la dreptul la un proces echitabil*, <http://www.rsdr.ro/Art-4-1-2009.pdf> (consultat la 7 iulie 2018).

^[3] <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF> (consultat la 1 octombrie 2019).

echitabil, public și într-un termen rezonabil (s.n.), în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege. Orice persoană are posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată”.

Analizând cele patru acte internaționale citate, observăm că dispoziția inclusă în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice este diferită față de cea reglementată în Convenția europeană și în cea americană privind drepturile omului, precum și în Carta Uniunii Europene.

În primul rând, Pactul limitează la materia penală dreptul la soluționarea cauzelor fără întârzieri nejustificate, precizându-se că este recunoscut exclusiv persoanelor acuzate de comiterea unei infracțiuni penale. Domeniul de aplicare al acestei dispoziții a fost însă extins prin jurisprudența Comitetului pentru Drepturile Omului, care a reținut, pentru prima dată în cauza *Casanovas c. Franței*^[1], că orice întârziere nejustificată este incompatibilă cu dreptul la un proces echitabil, indiferent de natura civilă sau penală a cauzei^[2]. În aceste condiții, dreptul la judecarea cauzei „fără întârzieri nejustificate” este recunoscut atât persoanelor acuzate de comiterea unei infracțiuni penale, cât și celor care participă la un proces civil, în calitate de parte^[3].

[1] Cauza *Casanovas c. Franței*, comunicarea nr. 441/1990, U.N. Doc. CCPR/C/51/D/441/1990 (1994).

[2] <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/vws441.htm> (consultat la 7 iulie 2018).

[3] „Reclamațiile privind încălcarea drepturilor prevăzute în Pact vor fi adresate Consiliului Drepturilor Omului (CDO). Acesta a fost înființat în baza rezoluției Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 60/251 (adoptată la 15 martie 2006) și a început să funcționeze efectiv la data de 19 iunie 2006, înlocuind Comisia Drepturilor Omului, după 60 de ani de activitate. Procedura de reclamații este confidențială, fiind examinate plângerile privind încălcările grave și sistematice ale drepturilor omului. Comunicările pot fi depuse de persoane fizice, grupuri de persoane sau organizații nonguvernamentale, fiind examinate într-o primă etapă de către Grupul pentru comunicații (format din cinci membri ai Comitetului consultativ). Acest grup face recomandări de continuare sau închidere a comunicărilor instanței superioare, Grupului privind situațiile (compus din cinci persoane). La rândul său, Grupul privind situațiile supune atenției CDO dosarele care corespund încălcărilor flagrante și sistematice ale drepturilor omului. Deciziile CDO sunt confidențiale, la lucrări participând numai membrii Consiliului” (<https://www.mae.ro/node/11990>, consultat la 1 octombrie 2019).

În al doilea rând, garanția reglementată în Pact urmărește a asigura soluționarea cauzei „fără întârzieri nejustificate”, iar nu „într-un termen rezonabil”. Această diferență de terminologie poate atrage, aparent, o diferență de conținut al celor două garanții. Însă, după cum vom arăta în secțiunile subsecvente, cele două garanții sunt identice în substanța lor, întrucât respectarea „termenului rezonabil” se poate realiza numai dacă soluționarea cauzei s-a făcut „fără întârzieri nejustificate”.

Secțiunea a 3-a. Scopul garanției termenului rezonabil

13. Încă din primele hotărâri pronunțate în această materie, Curtea Europeană a făcut precizări exprese cu privire la scopul garanției soluționării cauzelor într-un termen rezonabil. În cauza *Wemhoff c. Germaniei*^[1], s-a reținut că „principalul scop al dispoziției, în materie penală, este ca persoanele care sunt acuzate de săvârșirea unei infracțiuni să nu rămână o perioadă foarte mare de timp sub imperiul respectivei acuzații, iar aceasta să fie determinată”^[2]. De asemenea, în cauza *Stögmüller c. Austriei*^[3], Curtea a adăugat că garanția termenului rezonabil „a fost reglementată, în special în cauzele penale, pentru a evita ca o persoană să rămână o perioadă îndelungată într-o stare de incertitudine cu privire la destinul său”^[4].

În doctrină^[5] s-a arătat că prelungirea procedurilor penale poate pune o presiune foarte mare asupra acuzatului și are potențialul de a amplifica grijile acestuia privind incertitudinea situației sale viitoare,

[1] Hotărârea din 27 iunie 1968, cererea nr. 2122/64, parag. 18.

[2] „18. The Court is of opinion that the precise aim of this provision in criminal matters is to ensure that accused persons do not have to lie under a charge for too long and that the charge is determined”.

[3] Hotărârea din 10 noiembrie 1969, cererea nr. 1602/62, parag. 5.

[4] „5. On the other hand, there is no confusion between the stipulation in Article 5 (3) and that contained in Article 6 (1). The latter provision applies to all parties to court proceedings and its aim is to protect them against excessive procedural delays; in criminal matters, especially, it is designed to avoid that a person charged should remain too long in a state of uncertainty about his fate”.

[5] S. TRECHSEL, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, 2006, p. 135.

frica de obținerea unei condamnări ori de perspectiva executării unei sancțiuni penale severe.

Acesta este probabil și motivul pentru care dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil este invocat atât de des în fața Curții Europene. Astfel cum am arătat în partea introductivă a lucrării, din totalul de 23.406 hotărâri pronunțate de Curte în intervalul 1959-2020, în 5.276 de hotărâri s-a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil și în 5.950 de hotărâri s-a constatat încălcarea duratei rezonabile a proceselor civile și penale^[1]. Pe lângă acestea, alte cereri având ca obiect încălcări în materia dreptului la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil nu au ajuns să fie soluționate de Curte, fiind rezolvate în procedurile de mediere între state și reclamânți ori fiind radiate de pe rolul Curții după formularea de către state a declarațiilor unilaterale privind recunoașterea încălcării.

Secțiunea a 4-a. Natura juridică a termenului rezonabil

14. În dreptul procesual penal român, termenul rezonabil de soluționare a cauzei reprezintă un **principiu fundamental** al procesului penal. În raport de conținutul acestui principiu, legiuitorul a reglementat o serie de instituții procesuale ce guvernează modalitatea de desfășurare a activității organelor judiciare^[2].

Analizând natura juridică a termenului rezonabil **în jurisprudența Curții Europene**, vom reține că acesta reprezintă **o garanție a echității procedurii**, cu aplicare globală în procesul penal, prevăzută expres în art. 6 parag. 1 din Convenție.

Am arătat la începutul lucrării că dreptul la un proces echitabil cuprinde un set de garanții, fiecare având rolul său în angrenajul ce compune „procesul echitabil”. Anumite garanții au însă un rol mai important, având în vedere domeniul de aplicare al acestora și vocația lor de a disciplina un număr cât mai mare de proceduri, în timp ce

[1] https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf (consultat la 11 mai 2021).

[2] A. CRIȘU, *Drept procesual penal. Partea generală*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 96-102.

altele cunosc o aplicare sectorială, păstrând un rol fundamental în realizarea dreptului la apărare.

Printre garanțiile cu aplicare globală în proces, ce sunt recunoscute expres persoanei acuzate încă de la momentul formulării acuzației în materie penală, regăsim dreptul la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, alături de dreptul de acces la o instanță independentă, imparțială și prevăzută de lege, care să se pronunțe asupra temeiniciei acuzației, prezumția de nevinovăție și drepturile speciale ale acuzatului prevăzute în art. 6 parag. 3 din Convenție.

Pe de altă parte, cercetările din dreptul comparat^[1] au arătat că, pe lângă o garanție generală a procesului echitabil, **termenul rezonabil poate să asigure posibilitatea acuzatului de a efectua o apărare corespunzătoare și din perspectiva probațiunii**, dacă trecerea timpului ar avea ca efect pierderea posibilității de a dovedi împrejurări esențiale în favoarea sa^[2]. În aceste cazuri, pentru restabilirea echilibrului dintre acuzare și apărare, încălcarea termenului rezonabil devine temeiul pentru încetarea procesului penal.

Aceste situații sunt **incidente în unele sisteme de drept care nu reglementează prescripția răspunderii penale** ori care **reglementează termene de prescripție foarte lungi**, creând astfel posibilitatea ca o cauză să fie urmărită sau judecată după trecerea a 20, 30, 50 de ani sau chiar a unei perioade mai mari^[3]. În aceste cazuri, asigurarea apărării ar deveni destul de dificilă, fiind posibil ca unele dintre probele în favoarea acuzatului să nu mai poată fi administrate din motive obiective, ca decesul unor martori sau schimbarea ireversibilă a unor împrejurări de fapt, fără a se mai putea determina starea anterioară în care s-au aflat acestea. De aceea, în respectivele sisteme de drept, legiuitorul sau practica judiciară a căutat să reglementeze garanții specifice, care să permită judecarea cauzelor după trecerea unei perioade foarte mari de timp numai în măsura în care judecătorul consideră că acuzatului îi mai poate fi asigurată efectuarea unei apărări corespunzătoare, mai ales în materia probațiunii. Totodată, mem-

[1] S. STAVROS, *The Guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights*, în *British Yearbook of International Law*, vol. 65, nr. 1/1995, p. 484-485.

[2] Pentru opinia contrară, a se vedea S. TRECHSEL, *op. cit.*, p. 136.

[3] A. ASHWORTH, M. REDMAYNE, *The Criminal Process*, 4th ed., Oxford University Press, 2010, p. 274-276.

brii juriului, acolo unde este cazul, sunt avertizați că anumite împrejurări de fapt nu au mai putut fi determinate în mod corespunzător, având în vedere trecerea timpului.

Dacă judecătorul sau organele judiciare competente apreciază că acuzatului nu îi mai poate fi asigurată efectuarea unei apărări corespunzătoare în materia probațiunii, au obligația de a dispune încetarea procesului penal^[1].

Aceste ipoteze pot fi întâlnite și în dreptul român. Prin Legea nr. 27/2012^[2], dispozițiile Codurilor penale din 1969 și din 2009 au fost modificate, în sensul că prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor contra păcii și omenirii, al infracțiunilor intenționate și praeterintenționate care au avut ca urmare moartea victimei (potrivit Codului penal din 1969), respectiv în cazul infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, al infracțiunilor de omor și omor calificat și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei (potrivit Codului penal actual, la care recent au fost adăugate infracțiunile prevăzute de art. 209-211, art. 213, art. 218-220 și art. 282 din acest cod). Deși în asemenea cazuri trecerea unei perioade îndelungate poate îngreuna activitatea de probațiune din perspectiva apărării, legiuitorul nu a reglementat remedii specifice, precum soluțiile de încetare a procesului penal amintite în dreptul comparat.

Secțiunea a 5-a. Aprecierea caracterului „rezonabil” al termenului de soluționare a cauzei în jurisprudența Curtii Europene a Drepturilor Omului

§1. Considerații generale

15. În privința caracterului „rezonabil” al termenului de soluționare a cauzei s-a arătat^[3] că o durată prea mare a procesului ar echivala, de cele mai multe ori, cu o denegare de dreptate. Mai mult, importanța dreptului de soluționare a cauzei într-un termen rezonabil devine mai evidentă în condițiile în care dreptul de acces la o instanță care să

^[1] *Ibidem.*

^[2] M. Of. nr. 180 din 20 martie 2012.

^[3] S. TRECHSEL, *op. cit.*, p. 136.